EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2014 05 14
COM(2014) 259 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių įgyvendinimo

TURINYS

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių įgyvendinimo

1. Įvadas 3
2. Direktyvos perkėlimas į valstybių narių nacionalinę teisę 4
3. 27 straipsnio 2 dalyje numatytų reglamentavimo galimybių taikymas ir poveikis 4
4. Direktyvoje vartojamų tam tikrų sąvokų patikslinimas 9
5. 2 straipsnio 2 dalies c punkte nustatytų ribinių verčių ir kompensacijai dėl išankstinio grąžinimo apskaičiuoti taikomų ribinių verčių ir procentinių normų atitiktis vartojimo kredito rinkoms 12
6. Direktyvos poveikis vartojimo kredito rinkoms 12
7. Direktyvos poveikis vartotojų apsaugai 15
8. Išvados 20

1. ĮVADAS

Praėjus daugiau kaip 20 metų nuo pirmosios direktyvos dėl vartojimo kreditų[1] priėmimo 1987 m., priimta Direktyva 2008/48/EB (Vartojimo kreditų direktyva – VKD)[2], o valstybės narės ją į nacionalinę teisę turėjo perkelti iki 2010 m. birželio 11 d. Vėliau Komisija priėmė Direktyvą 2011/90/ES[3], siekdama užtikrinti, kad bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo prielaidos tiksliau atitiktų rinkoje parduodamus produktus, ir paskelbė gaires dėl VKD taikymo atsižvelgiant į išlaidas ir bendros kredito kainos metinę normą.

Pagrindinis VKD tikslas – užtikrinti aukšto lygio vartotojų apsaugą ir taip padidinti vartotojų pasitikėjimą, sudaryti sąlygas laisvam kredito pasiūlymų judėjimui tarp valstybių ir pašalinti konkurencijos iškraipymus, atsirandančius dėl vartojimo kreditus reglamentuojančių nacionalinės teisės aktų skirtumų. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad direktyva siekiama ne skatinti vartotojus imti daugiau kreditų, o suteikti jiems visą reikiamą informaciją ir užtikrinti jų teises prieš imant kreditą nuodugniai apsvarstyti sprendimą.

Vis dėlto svarbu neužmiršti, kad direktyva netaikoma šioms kredito sutartims:

1. visoms kredito sutartims, užtikrintoms hipoteka arba kita panašia valstybėje narėje įprastai naudojama garantija dėl nekilnojamojo turto arba užtikrintoms su nekilnojamuoju turtu susijusia teise (2 straipsnio 2 dalies a punktas), ir
2. visoms kredito sutartims, kurių tikslas – įgyti arba išlaikyti nuosavybės teises į žemę arba į esamą ar planuojamą statyti pastatą (2 straipsnio 2 dalies b punktas).

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad VKD netaikoma ir bet kuriai kredito sutarčiai, pagal kurią suteikiamo kredito bendra suma yra mažesnė nei 200 EUR arba didesnė nei 75 000 EUR, nors valstybės narės gali savanoriškai plačiau taikyti VKD į jos taikymo sritį nepatenkančioms kredito sutartims.

VKD 27 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad Komisija kas penkerius metus peržiūrėtų toje direktyvoje nustatytas ribines vertes ir kompensacijai dėl išankstinio grąžinimo apskaičiuoti naudojamas procentines normas, taip pat stebėtų, kaip valstybių narių pasirinktos reglamentavimo galimybės veikia vidaus rinką ir vartotojus. Be to, Europos Parlamentas 2012 m. lapkričio 20 d. rezoliucijoje paragino Komisiją pateikti direktyvos įgyvendinimo ataskaitą ir visapusiškai įvertinti jos poveikį vartotojų apsaugai.

Komisija atitinkamai patvirtino šią ataskaitą, grindžiamą tebevykstančia perkėlimo į nacionalinę teisę patikra ir vartojimo kredito rinkos tyrime[4], taip pat valstybių narių pasirinktų reglamentavimo galimybių tyrime[5] surinktais įrodymais (pastaruosius du tyrimus atliko nepriklausomi rangovai).

---

1 1986 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva 87/102/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vartojimo kreditu, suderinimo (OL L 42, 1987 2 12).

2 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių (OL L 133, 2008 5 22, p. 66).

3 2011 m. lapkričio 14 d. Komisijos direktyva 2011/90/ES, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/48/EB I priedo II dalis, kurioje numatomos bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo papildomos prielaidos.

4 IPSOS ir „London Economics“ atliktas vartojimo kredito rinkos veikimo Europoje tyrimas.

5 „Risk & Policy Analysts Limited“ Vartotojų ir sveikatos programų vykdomajai įstaigai 2013 m. rugsėjo mėn. parengta valstybių narių teisinių galimybių ir kitų Direktyvos 2008/48/EB įgyvendinimo aspektų poveikio vartojimo kredito rinkos veikimui Europos Sąjungoje tyrimo galutinė ataskaita. Tyrimo rezultatai įtraukti į konkrečioms šalims skirtas ataskaitas ir į horizontaliąją galutinę ataskaitą, kurioje nagrinėjama padėtis visoje Europos Sąjungoje ir remiamasi su konkrečiomis šalimis susijusia informacija ir vertinimais.

2. DIREKTYVOS PERKĖLIMAS Į VALSTYBIŲ NARIŲ NACIONALINĘ TEISĘ

2.1. Perkėlimo į nacionalinę teisę terminas

Pagal 27 straipsnio 1 dalį valstybės narės turėjo VKD įgyvendinti būtinas nuostatas priimti ir paskelbti iki 2010 m. birželio 11 d., per 24 mėnesius nuo direktyvos įsigaliojimo. Tas nuostatas jos turėjo taikyti nuo tos pačios dienos. Daug valstybių narių apie savo nacionalines įgyvendinimo priemones laiku nepranešė. Todėl, pasibaigus perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, Komisija pradėjo pažeidimo tyrimo procedūrą prieš 16 valstybių narių. Be to, keturios valstybės narės neužtikrino, kad direktyva laiku įsigaliotų arba būtų veiksmingai taikoma, ir paprašė nustatyti direktyvoje nenumatytą pereinamąjį laikotarpį. Kadangi šiuo metu visos valstybės narės jau yra priėmusios perkėlimo į nacionalinę teisę priemones ir apie jas pranešusios, pažeidimo tyrimo procedūros dėl to, kad apie perkėlimo į nacionalinę teisę priemones nepranešta Komisijai, yra nutrauktos.

2.2. Perkėlimo į nacionalinę teisę kontrolė

Dvidešimt valstybių narių VKD į nacionalinę teisę perkėlė priimdamos naujus teisės aktus, o kitos valstybės narės iš dalies pakeitė esamus teisės aktus. Dvi valstybės narės VKD į nacionalinę teisę perkėlė pasinaudodamos antrinės teisės aktais, o viena – nepaprastuoju potvarkiu, kuris vėliau patvirtintas įstatymu.

Komisijos vertinimu, sisteminių trūkumų valstybėms narėms perkeliant direktyvą į nacionalinę teisę kol kas nenustatyta. Tačiau nemažai valstybių narių kai kurių direktyvos nuostatų, regis, neperkėlė arba perkėlė neteisingai ar ne iki galo. Tai nustatyta Komisijai atlikus išankstinę analizę.

Komisijos tarnybos pirmiausia užmezgė dialogą su valstybėmis narėmis, kad gautų daugiau informacijos apie jų taikytą direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę būdą ir kad būtų paaiškinti ir (arba) patvirtinti tam tikri esamos informacijos aspektai. Kai kurios valstybės narės šiuo etapu jau pripažino savo nuostatų, kuriomis direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, trūkumus ir pažadėjo tas nuostatas pakeisti, kad jos atitiktų direktyvą. Kitų valstybių narių atžvilgiu Komisijos tarnybos pradėjo nuodugnesnius tyrimus, po kurių gali būti pradėtos pažeidimo nagrinėjimo procedūros.

3. 27 STRAIPSNIO 2 DALYJE NUMATYTŲ REGLAMENTAVIMO GALIMYBIŲ TAIKYMAS IR POVEIKIS[6]

Kai kurios VKD nuostatos yra neprivalomos, t. y. valstybės narės gali rinktis, ar įgyvendinti jose nustatytus reikalavimus (toliau – reglamentavimo galimybės). Pagal VKD 27 straipsnio 2 dalį Europos Komisija privalo stebėti 2 straipsnio 5 dalyje, 2 straipsnio 6 dalyje, 4 straipsnio 1 dalyje, 4 straipsnio 2 dalies c punkte, 6 straipsnio 2 dalyje, 10 straipsnio 1 dalyje, 10 straipsnio 5 dalies f punkte, 14 straipsnio 2 dalyje ir 16 straipsnio 4 dalyje nurodytų reglamentavimo galimybių poveikį vidaus rinkai ir vartotojams. Komisijos užsakytas tyrimas, kuriame daugiausia dėmesio skirta galimiems valstybių narių taikomų reglamentavimo galimybių padariniams atsižvelgiant į poveikį kreditų vidaus rinkai ir vartotojų apsaugai kiekvienoje valstybėje narėje atskirai ir visoje Europos Sąjungoje, parodė, kad toks vertinimas yra sudėtingas. Daugiausia įtakos kokybiniam tokio poveikio vertinimui turi tai, kad nuo

[6] Šis skyrius parengtas remiantis „Risk & Policy Analysts Limited“ Vartotojų ir sveikatos programų vykdomajai įstaigai parengto valstybių narių teisinių galimybių ir kitų Direktyvos 2008/48/EB įgyvendinimo aspektų poveikio vartojimo kredito rinkos veikimui Europos Sąjungoje tyrimo duomenimis.

direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę praėjo santykinai nedaug laiko, be to, labai skiriasi nacionalinės reglamentavimo ir kredito rinkos veikimo aplinkybės, ypač susijusios su kiekvienoje šalyje nusistovėjusia padėtimi prieš įsigaliojant VKD, ir faktinis vartotojų bei kredito teikėjų elgesys ir (arba) veiksmai. Galiausiai tam tikrą poveikį galėjo lemti pokyčiai rinkoje, ypač finansų krizė, o ne VKD įgyvendinimas. [7]

3.1. Organizacijoms, įsteigtoms siekiant jų narių tarpusavio naudos, taikoma išimtis (2 straipsnio 5 dalis)

Šešios valstybės narės (Airija, Jungtinė Karalystė (Anglija ir Velsas, Škotija ir Šiaurės Airija), Kipras, Latvija, Lietuva ir Rumunija) pasinaudojo 2 straipsnio 5 dalyje numatyta galimybe kredito sutartims, kurias sudaro organizacijos, įsteigtos siekiant jų narių tarpusavio naudos, kaip aprašyta 2 straipsnio 5 dalies a–e punktuose, taikyti tik tam tikras direktyvos nuostatas.

Kai kurių suinteresuotųjų subjektų[8] nuomone, ši teisinė galimybė teigiamai veikia vidaus rinką ir vartotojų apsaugą, nes palengvina organizacijoms, kurios siūlo nuosaikesnę ir pigesnę alternatyvą, palyginti su kai kurių kitų tipų kredito teikėjais, tenkančią administracinę naštą. Tai taip pat padidina vartotojų galimybes rinktis, padeda apriboti brangesnių kreditų tipų (pvz., kitą atlyginimo mokėjimo dieną mokėtinų paskolų (angl. *payday loans*)) skverbimąsi į rinką ir padidina finansinę įtrauktį. Potencialiai neigiami šios reglamentavimo galimybės taikymo kai kuriose valstybėse narėse aspektai, be kita ko, susiję su sąžiningomis sąlygomis ir kredito teikėjų lygybe[9], maksimaliu suderinimu kaip teisėkūros principu, lengvu taikymo užtikrinimu ir teisiniu aiškumu vartotojams.

3.2. Su atidėtu mokėjimu arba grąžinimo metodais susijusios kredito sutartys (2 straipsnio 6 dalis)

Aštuoniolika valstybių narių (Belgija, Čekija, Danija, Graikija, Ispanija, Italija, Kipras, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija ir Vokietija) pasinaudojo 2 straipsnio 6 dalyje numatyta galimybe taikyti tik tam tikras VKD nuostatas kredito sutartims, kuriose numatoma galimybė kreditoriui ir vartotojui susitarti dėl atidėto mokėjimo arba grąžinimo metodų, jei vartotojas jau nevykdo savo įsipareigojimų pagal pradinę kredito sutartį ir jei tenkinamos 2 straipsnio 6 dalies a ir b punktuose nustatytos sąlygos.

Šios reglamentavimo galimybės tikslas – paskatinti kredito teikėjus ieškoti abiem pusėms palankesnio sprendimo, pagal kurį vartotojas galėtų atidėti mokėjimą arba susitarti dėl kitokių grąžinimo metodų. Tai tikriausiai turėtų teigiamą poveikį vartotojų apsaugai. Tačiau dauguma suinteresuotųjų subjektų nežino apie praktinį šios reglamentavimo galimybės taikymą ar su ja tiesiogiai sietiną poveikį (galimas paaiškinimas: kai kuriose valstybėse narėse šios

---

7 Svarbu pripažinti, kad minėtajam tyrimui pasirinkta metodika, t. y. poveikio vertinimas remiantis literatūros apžvalga ir konsultacijomis su suinteresuotaisiais subjektais (apklausa internetu ir pokalbiai telefonu, kuriuose dalyvavo valdžios institucijos, kredito teikėjai, vartotojų atstovai, mokslinių tyrimų institutai, sektoriaus asociacijos ir skundus priimančios įstaigos), per konsultacijas gautos informacijos apimtis ir VKD nustatytų reglamentavimo galimybių poveikio analizės duomenys lemia šioje ataskaitoje nurodomos informacijos apimtį ir pobūdį. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad jei nustatytas reglamentavimo galimybių poveikis kreditų vidaus rinkai, remiamasi tuo, kad – net jei tam tikrais atvejais toks poveikis nustatytas šalies rinkoje – tai veikiausiai turės įtakos kitoms ES šalims, tarpvalstybiniams aspektams ar bent nacionalinių rinkų sąsajoms ir visai ES rinkai. Galiausiai vertėtų nurodyti tai, kad dėl tyrimo duomenų pobūdžio nebuvo lengva poveikį nagrinėti kiekybiniu aspektu.

8 Tokią nuomonę išreiškė šia reglamentavimo galimybe besinaudojančių šalių valdžios institucijos, vartotojų apsaugos tarnybos ir kredito unijos.

9 Anot kredito teikėjų, kredito unijoms Airijoje pradėjus taikyti visas VKD nuostatas buvo sudarytos nevienodos sąlygos, palyginti su panašiomis organizacijomis kai kuriose kitose šalyse, kuriose taikoma VKD 2 straipsnio 5 dalyje numatyta išimtis (pvz., Jungtinėje Karalystėje).

reglamentavimo galimybės perkėlimas į nacionalinę teisę atitinka iki įsigaliojant VKD taikytą įprastinę verslo praktiką). Maždaug 15 proc. internetinės apklausos respondentų nurodė, kad taikant 2 straipsnio 6 dalyje numatytą reglamentavimo galimybę vartotojų apsaugai padarytas teigiamas poveikis, o 5 proc. respondentų teigė, kad poveikis buvo neigiamas, tačiau šios nuomonės nebuvo pagrįstos įrodymais[10].

3.3. Nacionalinės taisyklės, pagal kurias reikalaujama reklamoje, kurioje nenurodoma palūkanų norma arba skaičiai, susiję su bet kokia kredito kaina vartotojui, nurodyti bendros kredito kainos metinę normą (4 straipsnio 1 dalis)

Keturios valstybės narės (Jungtinė Karalystė (visos jurisdikcijos), Kipras, Švedija ir Vengrija) pasinaudojo 4 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje numatyta išimtimi, t. y. jos reikalauja su kredito sutartimis susijusioje reklamoje, kurioje nenurodoma palūkanų norma arba skaičiai, susiję su bet kokia kredito kaina vartotojui, nurodyti bendros kredito kainos metinę normą, o ne 4 straipsnio 2 dalyje išvardytą tipinę informaciją.

Apskritai suinteresuotieji subjektai, su kuriais konsultuotasi tose valstybėse narėse, negalėjo įvardyti su šios reglamentavimo galimybės perkėlimu į nacionalinę teisę susijusio konkretaus poveikio. Pagrindinė suvokiama nauda – kad reklama dėl to yra trumpa ir aiški[11], o vartotojams pateikiama informacija apie bendros kredito kainos metinę normą, kuria remdamiesi jie gali palyginti įvairius pasiūlymus. Tačiau išreikštas susirūpinimas, jog ne visi vartotojai suvokia, kad reklamoje nurodyta bendros kredito kainos metinė norma, laikantis nacionalinės teisės ir jei taikoma, gali būti tik „tipinis pavyzdys“ ir kad jiems faktiškai taikysima norma gali nesutapti su reklamuojama norma.

3.4. Bendros kredito kainos metinė norma, nurodoma reklamoje, prieš sudarant sutartį pateiktinoje informacijoje ir kredito sutartyse, kurioms taikoma 2 straipsnio 3 dalis (pereikvotos lėšos apmokamos pareikalavus arba per tris mėnesius) (4 straipsnio 2 dalies c punktas, 6 straipsnio 2 dalis ir 10 straipsnio 5 dalies f punktas)

Aštuonios valstybės narės (Airija, Bulgarija, Danija, Ispanija, Jungtinė Karalystė (Anglija ir Velsas, Škotija ir Šiaurės Airija), Lenkija, Liuksemburgas ir Malta) pasinaudojo 4 straipsnio 2 dalies c punkte numatyta galimybe, pagal kurią valstybėms narėms leidžiama nuspręsti, kad reklamoje, susijusioje su kredito sutartimis, pagal kurias kreditas suteikiamas su galimybe pereikvoti sąskaitos lėšas ir turi būti grąžinamas pareikalavus arba per tris mėnesius (2 straipsnio 3 dalyje nurodytos kredito sutartys), bendros kredito kainos metinės normos nurodyti nereikia. Dešimt valstybių narių (Airija, Danija, Ispanija, Jungtinė Karalystė (Anglija ir Velsas, Škotija ir Šiaurės Airija), Kroatija, Lenkija, Liuksemburgas, Malta, Slovakija ir Vokietija) pasinaudojo 6 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybe, pagal kurią valstybėms narėms leidžiama nuspręsti, kad su 2 straipsnio 3 dalyje nurodytomis kredito sutartimis susijusioje informacijoje, pateiktinoje prieš sudarant sutartį, bendros kredito kainos metinės normos nurodyti nereikia. Vienuolika valstybių narių (Airija, Čekija, Danija, Ispanija, Jungtinė Karalystė (Anglija ir Velsas, Škotija ir Šiaurės Airija), Lenkija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Slovakija ir Vokietija) pasinaudojo 10 straipsnio 5 dalies f punkte

---

10 Kai kuriems suinteresuotiesiems subjektams kilo sunkumų suprasti arba atskirti, koks yra reglamentavimo galimybės poveikis ir kokį poveikį padarė tai, kad 2 straipsnio 6 dalyje nurodomos kredito sutartys, kuriose numatoma galimybė kreditoriui ir vartotojui susitarti dėl atidėto mokėjimo arba grąžinimo metodų. Kai kurie suinteresuotieji subjektai suprato, kad tokio tipo sutartys nacionalinėje teisės sistemoje egzistuoja dėl reglamentavimo galimybės, nors pagal 2 straipsnio 6 dalyje numatytą reglamentavimo galimybę iš tiesų nesiekiama į nacionalines teisės sistemas įtraukti tokio tipo sutarčių.

11 Šią nuomonę išsakė valdžios institucijos ir kredito teikėjai.

numatyta galimybe, pagal kurią valstybėms narėms leidžiama nuspręsti, kad kredito sutartyse, kurioms taikoma 2 straipsnio 3 dalis, bendros kredito kainos metinės normos nurodyti nereikia.

Išreikštos nuomonės apie tų reglamentavimo galimybių padarinius, regis, labai priklauso nuo to, ar manoma, kad konkrečių kredito sutarčių, kurioms taikoma 2 straipsnio 3 dalis, atveju informacija apie bendros kredito kainos metinę normą yra (ar nėra) naudinga vartotojui[12]. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad suinteresuotieji subjektai nežinojo apie tų reglamentavimo galimybių poveikį arba manė, kad jų poveikis kreditų vidaus rinkai arba vartotojams yra ribotas (arba jo nėra). Taip yra todėl, kad kredito sutartys, kurioms taikoma 2 straipsnio 3 dalis, apskritai yra specializuoti produktai, naudojami tik kai kuriose valstybėse narėse[13] tam tikrų kredito teikėjų ir (arba) vartotojų. Be to, iš esmės sunku įvertinti informacijos neteikimo poveikį ir atskirti informacijos apie bendros kredito kainos metinę normą neteikimo poveikį nuo kitų įtaką darančių veiksnių (skolininko finansinės padėties, skolininko finansinių žinių, finansų krizės poveikio skolinimuisi ir kt.).

Pareiškimuose dėl tų reglamentavimo galimybių teigiamo poveikio[14] vartotojų apsaugai daroma prielaida, kad informaciją apie lėšų pereikvojimo bendros kredito kainos metinę normą vartotojai gali suprasti klaidingai (pvz., dėl to, kad reklamos tikslais apskaičiuoti šio konkretaus produkto bendros kredito kainos metinę normą yra sunku). Be to, aptariamomis nuostatomis valstybėms narėms suteikiama galimybė rasti tinkamo vartotojų apsaugos lygio ir naštos kreditoriams nustatymo pusiausvyrą. Iš tiesų per konsultacijas kredito teikėjai ir sektoriaus asociacijos pareiškė, kad jei jiems būtų taikytas reikalavimas apskaičiuoti 2 straipsnio 3 dalyje nurodytų kredito sutarčių bendros kredito kainos metinę normą, jie būtų patyrę papildomų sąnaudų, o papildoma nauda būtų buvusi minimali. Tuo atžvilgiu reglamentavimo galimybės laikytos turinčiomis teigiamą poveikį kreditų vidaus rinkai. Kita vertus, iškelta mintis, kad, nepaisant bet kokių galimų trūkumų, turi būti nurodoma visų tipų kredito produktų bendros kredito kainos metinė norma, kad būtų padidintas skaidrumas bei nuoseklumas ir vartotojui teikiama visa galima informacija[15]. Tai grindžiama prielaida, kad bendros kredito kainos metinė norma veikiausiai padėtų vartotojui (jei jis pakankamai finansiškai raštingas) palyginti skirtingus pasiūlymus ir priimti informacija pagrįstą sprendimą. Šiuo atžvilgiu būtų galima teigti, kad tas reglamentavimo galimybes taikančiose valstybėse narėse galėjo pasireikšti tam tikras neigiamas poveikis. Tačiau toks poveikis būtų labai ribotas, nes 2 straipsnio 3 dalyje nurodytų kredito sutarčių dalis visoje Sąjungoje yra menka.

3.5. Nacionalinės kredito sutarčių sudarymo galiojimo taisyklės (10 straipsnio 1 dalis)

Visos 28 valstybės narės išlaikė ar įdiegė nacionalines kredito sutarčių sudarymo galiojimo taisykles pagal 10 straipsnio 1 dalį. Taikydamos šią reglamentavimo galimybę, visos valstybės narės nusprendė, kad sudarant kredito sutartis elektroniniai parašai apskritai turėtų

---

12 Penkiolika valstybių narių (Austrija, Belgija, Estija, Graikija, Italija, Kipras, Latvija, Lietuva, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Slovėnija, Suomija, Švedija ir Vengrija) nurodo, kad kredito sutarčių, kurioms taikoma 2 straipsnio 3 dalis, reklamoje, prieš sudarant tokią sutartį pateiktinoje informacijoje ir pačioje kredito sutartyje bendros kredito kainos metinė norma turėtų būti nurodyta.

13 Lėšų pereikvojimo skolos, regis, įprastos Vokietijoje, Kipre, Slovėnijoje ir Nyderlanduose.

14 Tokią nuomonę išreiškė daugelis įvairių tipų suinteresuotųjų subjektų, tarp jų – kredito teikėjai, sektoriaus asociacijos ir vartotojų organizacijos.

15 Tokią nuomonę daugiausia išreiškė vartotojų organizacijos ir (arba) atstovai, taip pat sektoriaus asociacijos, kredito teikėjai ir valdžios institucijos.

galioti. Nors vartotojai nurodė tam tikrą teigiamą poveikį vartotojų gerovei (visų pirma intensyvėjant internetu ir elektroniniu būdu vykdomai veiklai), Vokietijoje manoma, kad naudoti rašytines sutartis yra svarbu siekiant išlaikyti aukštą vartotojų apsaugos lygį (tai leidžia vartotojams pagalvoti ir suvokti sutarties svarbą). Tai ypač svarbu atsižvelgiant į neigiamą patirtį, susijusią su elektroniniu kredito teikimu, pvz., Šiaurės šalyse plačiai teikiamu SMS kreditu. Šiuo metu Sąjungoje dauguma kredito sutarčių vis dar rengiamos popieriuje.

3.6. Teisė atsisakyti sutarties susietojo kredito sutarčių atveju (14 straipsnio 2 dalis)

Trys valstybės narės (Prancūzija, Rumunija ir Slovėnija) pasirėmė iki tol buvusiais teisės aktais, kad galėtų pasinaudoti 14 straipsnio 2 dalyje nustatyta išimtimi dėl 3 straipsnio n punkte apibrėžtų susietojo kredito sutarčių, pagal kurią numatoma, kad jei prieš įsigaliojant direktyvai taikytuose teisės aktuose jau numatyta, kad lėšos negali būti suteikiamos vartotojui, kol nepasibaigs konkretus laikotarpis, vartotojui aiškiai paprašius, valstybės narės gali 14 dienų laikotarpį, per kurį vartotojas turi teisę atsisakyti sutarties, sutrumpinti iki to konkretaus laikotarpio.

Dėl šios reglamentavimo galimybės vartotojams sudaromos sąlygos anksčiau gauti nusipirktas prekes ar paslaugas, taip pat manoma, kad tai padeda užtikrinti reglamentavimo derėjimą su esamais nacionalinės teisės aktais. Be to, kredito teikėjams taip užtikrinamas didesnis teisinis aiškumas. Nurodant, kad tokį prašymą turi pateikti vartotojas, siekiama užtikrinti, kad vartotojas nebūtų verčiamas sutrumpinti jam nustatyto laukimo laikotarpio. Tačiau taip vartotojams, kurie yra tikri dėl savo pirkinio, leidžiama toliau veikti greičiau. Vis dėlto suinteresuotieji subjektai nežinojo apie praktinį šios reglamentavimo galimybės taikymą ar su ja tiesiogiai sietiną poveikį.

3.7. Išankstinio grąžinimo teisė ir kompensacija kreditoriui (16 straipsnio 4 dalis)

Septyniolika valstybių narių (Airija, Austrija, Graikija, Italija, Jungtinė Karalystė (visos jurisdikcijos), Kipras, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Prancūzija, Slovakija, Slovėnija, Suomija ir Vengrija) perkėlė į nacionalinę teisę 16 straipsnio 4 dalies a punktą dėl kreditoriaus teisės gauti kompensaciją dėl išankstinio grąžinimo, jeigu išankstinio grąžinimo suma viršija nacionalinės teisės aktuose nustatytą ribą.

Devynios valstybės narės (Bulgarija, Danija, Ispanija, Jungtinė Karalystė (tik Gibraltaras), Kipras, Lietuva, Liuksemburgas, Malta ir Nyderlandai) perkėlė į nacionalinę teisę 16 straipsnio 4 dalies b punktą dėl kreditoriaus teisės išimties tvarka reikalauti didesnės kompensacijos dėl išankstinio grąžinimo.

Penkios valstybės narės (Jungtinė Karalystė (tik Gibraltaras), Kipras, Lietuva, Liuksemburgas ir Malta) pasinaudojo abiem galimybėmis.

Dauguma suinteresuotųjų subjektų nežino apie poveikį, tiesiogiai sietiną su 16 straipsnio 4 dalies a ir b punktuose nustatytomis reglamentavimo galimybėmis. Apskritai toks poveikis veikiausiai yra ribotas, nes didžiosios daugumos vartojimo kredito susitarimų Europoje vertė yra nepakankama, kad kredito teikėjai galėtų pasinaudoti teise reikalauti kompensacijos atsižvelgdami į valstybių narių taikomą ribą, be to, kai kurie kredito teikėjai nesinaudoja galimybe reikalauti finansinės kompensacijos dėl išankstinio grąžinimo (nors pagal teisės aktus turi tokią teisę), o kai kuriose valstybėse narėse kreditas anksčiau grąžinamas santykinai retai.

Vis dėlto daugumoje 16 straipsnio 4 dalies a punkte numatytą reglamentavimo galimybę taikančių valstybių narių manoma, kad ji turėjo teigiamą poveikį vartotojų apsaugai ir (arba) vidaus rinkai, ypač dėl teisinio aiškumo ir kredito teikėjams, ir vartotojams. Visų pirma ji laikoma naudinga vartotojams tose šalyse, kuriose kredito teikėjai dabar privalo atitikti griežtesnes sąlygas, kad galėtų reikalauti kompensacijos, taip pat kredito teikėjams, nes jie neatsiduria nepalankioje padėtyje vartotojams anksčiau grąžinus paskolą.

4. DIREKTYVOJE VARTOJAMŲ TAM TIKRŲ SĄVOKŲ PATIKSLINIMAS[16]

Direktyvoje esama tam tikrų laisvų formuluočių, kad valstybės narės galėtų jas pritaikyti prie savo teisinės kultūros ir padėties rinkoje. Šis skyrius parengtas remiantis valstybių narių teisinių galimybių ir kitų Direktyvos 2008/48/EB įgyvendinimo aspektų poveikio vartojimo kredito rinkos veikimui Europos Sąjungoje tyrimu.

4.1. Sąvoka „nedideli mokesčiai“, atsižvelgiant į kredito sutartis, pagal kurias kreditas turi būti grąžintas per tris mėnesius (2 straipsnio 2 dalies f punktas)

Pagal 2 straipsnio 2 dalies f punktą VKD netaikoma kredito sutartims, pagal kurių sąlygas kreditas turi būti grąžintas per tris mėnesius ir mokami tik nedideli mokesčiai. Devynios valstybės narės (Belgija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Kipras, Nyderlandai, Rumunija, Slovėnija, Suomija ir Vengrija) patikslino ar paaiškino šį terminą.

Apskritai šios sąvokos paaiškinimas laikomas turėjusiu teigiamą poveikį ir kreditų vidaus rinkai, ir vartotojų apsaugai. Turimomis žiniomis, tai padėjo apsaugoti vartotojus nuo nesąžiningų kreditorių, mėginusių apeiti VKD, o suinteresuotieji subjektai mano, kad dėl to ilgainiui galėtų apskritai pagerėti kredito teikėjų ir gavėjų santykiai. Patikslinus šią sąvoką kredito teikėjams užtikrinamas teisinis aiškumas. Taip sudaromos sąlygos veiksmingiau užtikrinti vykdymą ir stebėti jų veiklą. Kai kuriose valstybėse narėse suinteresuotieji subjektai negalėjo nurodyti su sąvokos paaiškinimu sietino poveikio, nes sąvoka buvo tiksliai apibrėžta prieš įsigaliojant VKD taikytuose teisės aktuose arba dėl to, kad kredito sutarčių, kurioms taikoma ši nuostata, yra santykinai mažai.

4.2. Sąvoka „likus pakankamai laiko“, atsižvelgiant į prieš sudarant sutartį pateiktiną informaciją (5 straipsnio 1 dalis ir 6 straipsnio 1 dalis)

5 straipsnio 1 dalyje ir 6 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad kreditorius ar kredito tarpininkas prieš sudarant sutartį pateiktiną informaciją vartotojui pateiktų likus pakankamai laiko iki bet kokiai kredito sutarčiai arba pasiūlymui tampant privalomiems vartotojui. Šešios valstybės narės (Jungtinė Karalystė, Lietuva, Nyderlandai, Prancūzija, Rumunija ir Švedija) patikslino ar paaiškino, ką reiškia „likus pakankamai laiko“. Kai kurių valstybių narių teisės aktuose, kuriais direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, nurodomas tik informacijos pateikimas „prieš“ sutarčiai tampant privalomai ar ją sudarant.

Apskritai teigiama, kad sąvokos paaiškinimas turėjo nedidelį teigiamą poveikį vartotojų apsaugai. Pavyzdžiui, vartotojai Švedijoje dabar turi pakankamai laiko susipažinti su informacija ir ją apsvarstyti (atliekant parengiamuosius darbus užsiminta, kad įvairiems vartotojams gali reikėti ne tiek pat laiko susipažinti su sutarties sąlygomis). Kita vertus, kai

[16] Šiame ataskaitos skyriuje vartojama frazė „patikslino ar paaiškino“ susijusi su patikslinimu, valstybių narių atliktu atitinkamuose teisės aktuose, tų teisės aktų aiškinamajame memorandume, rengiantis priimti teisės aktus, aiškinamosiose pastabose ir panašiuose dokumentuose, kuriuose paaiškinama, ką reiškia VKD vartojamos sąvokos. Kalbant apie nustatytą terminų ir sąvokų paaiškinimo poveikį, bet koks su vidaus rinka susijęs poveikis faktiškai yra susijęs su šalies kredito rinkomis.

kuriems suinteresuotiesiems subjektams kyla abejonių, kokiu mastu internetu veiklą vykdantys kredito teikėjai gali laikytis ir faktiškai laikosi šio reikalavimo.

4.3. Sąvoka „pakankamai paaiškinimų“ ir kreditorių ar kredito tarpininkų teikiama pagalba vartotojui (5 straipsnio 6 dalis)

5 straipsnio 6 dalyje reikalaujama, kad kreditoriai ir kredito tarpininkai vartotojui pateiktų pakankamai paaiškinimų, kad vartotojas galėtų įvertinti, ar siūloma kredito sutartis atitinka jo poreikius ir finansinę padėtį. Valstybės narės gali pritaikyti tokios pagalbos teikimo būdą ir jos apimtį, taip pat reikalavimus dėl ją teikiančių subjektų. Aštuonios valstybės narės (Austrija, Jungtinė Karalystė, Italija, Lenkija, Nyderlandai, Slovėnija, Švedija ir Vengrija) patikslino ar paaiškino, ką reiškia sąvoka „pakankamai paaiškinimų“.

Vertindami teigiamą poveikį, suinteresuotieji subjektai Vengrijoje nurodė, kad patikslinus šią sąvoką valdžios institucijoms tapo lengviau stebėti ir tikrinti, ar laikomasi reikalavimų (t. y. geriau užtikrinamas vykdymas). Italijoje suinteresuotieji subjektai mano, kad patikslinus šią sąvoką vartotojams prieš sudarant sutartį pateikiama išsamesnė ir aiškesnė informacija. Be to, teigiama, kad vartojimo kredito sutarčių sąlygos ir nuostatos tapo skaidresnės, o informacija vienodesnė ir paprastesnė. Vertindami neigiamą poveikį, kredito teikėjai nurodė, kad padidėjo kreditoriams tenkanti administracinė našta, o vartotojai prieš priimdami sprendimą turi apsvarstyti daug informacijos. Kai kurių suinteresuotųjų subjektų manymu, reikia geriau užtikrinti vykdymą, nes kai kurių kredito teikėjų paaiškinimai tebėra dviprasmiški.

Remdamasi skundais ir prejudiciniais sprendimais[17], Komisija nustatė, kad vartotojai neretai pasirašo jų poreikių neatitinkančias sutartis. Todėl tinkamas prieš sudarant sutartį pateiktinos informacijos reikalavimų laikymosi užtikrinimas apskritai ir ši nuostata konkrečiai yra labai svarbūs kaip prevencijos priemonės.

4.4. Su tam tikromis kredito sutartimis susijusios informacijos teikimas prieš sudarant sutartį, naudojantis III priede nustatyta Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą forma (6 straipsnio 1 dalis)

6 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad kreditorius vartotojui pateiktų informaciją, kurios reikia skirtingiems pasiūlymams palyginti siekiant priimti informacija pagrįstą sprendimą, ar sudaryti kredito sutartį, pagal kurią kreditas suteikiamas su galimybe pereikvoti sąskaitos lėšas, ar tam tikrą kitą specialią kredito sutartį. Tokia informacija gali būti teikiama naudojantis VKD III priede nustatyta Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą forma[18]. Dešimt valstybių narių (Airija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Lietuva, Liuksemburgas, Portugalija, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija) nustatė, kad tokioms specialioms kredito sutartims naudoti Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą formą yra privaloma.

Didžioji dauguma suinteresuotųjų subjektų sutinka, kad Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą forma apskritai turėjo teigiamą poveikį vartotojų apsaugai ir buvo pasiektas numatytas tikslas suteikti vartotojams galimybę palyginti skirtingas kainas ir pasiūlymus. Turimomis žiniomis, privalomai naudojant Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą formą sumažėjo įsipareigojimų nevykdymo ar nemokėjimo rizika, palengvėjo kredito gavimas internetu ir padidėjo skaidrumas ir konkurencingumas kreditų vidaus rinkoje. Tačiau

---

17 Pavyzdžiui, žr. nutartį byloje Nr. C-76/10 *Pohotovost' s.r.o. prieš Iveta Korčkovská*, ypač 23–25 dalis.

18 Pagal 5 straipsnio 1 dalį tokia informacija, susijusi su kitų tipų kreditu, teikiama naudojantis Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą forma.

yra manančių, kad Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą formos nauda nėra tokia didelė, nes daug vartotojų yra nepakankamai finansiškai raštingi, kad visapusiškai suprastų formoje pateikiamą informaciją. Belgijoje ir Airijoje Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą forma laikoma sudėtingesne už anksčiau vartotojams teiktą informaciją, todėl netgi buvo manoma, kad tai turi nedidelį neigiamą poveikį vartotojų apsaugai. Kredito teikėjai dažniausiai nurodo administracines ir veiklos sąnaudas, kai kuriose šalyse negaunant atitinkamos naudos. Bet kuriuo atveju aišku, kad Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą forma taps veiksmingesnė, jei ją papildys priemonės, kuriomis siekiama didinti vartotojų informuotumą finansiniais klausimais ir geriau užtikrinti atitiktį 5 straipsnio 6 daliai.

4.5. Sąvoka „pakankama informacija“, atsižvelgiant į pareigą įvertinti vartotojo kreditingumą (8 straipsnio 1 dalis)

8 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad kreditorius įvertintų vartotojo kreditingumą atitinkamais atvejais remdamasis iš vartotojo gauta pakankama informacija ir prireikus atlikęs patikrinimą atitinkamoje duomenų bazėje. Dvi valstybės narės (Belgija ir Jungtinė Karalystė) patikslino ar paaiškino, ką reiškia „pakankama informacija“.

Šios sąvokos paaiškinimas turėjo teigiamą poveikį, pvz., suinteresuotieji subjektai Belgijoje teigia, kad kredito teikėjų įpareigojimas registruoti tam tikrus finansinius produktus ir saugoti vartotojų kreditingumo patikrinimų rezultatus davė naudos vartotojams, net ir atsižvelgiant į tai, kad „išsamios ir teisingos“ informacijos iš vartotojų jau buvo reikalaujama ir tokia informacija buvo gaunama dar prieš perkeliant direktyvą į nacionalinę teisę. Vis dėlto dėl šios nuostatos vykdymo užtikrinimo kyla rūpesčių (kai kurie suinteresuotieji subjektai mano, kad sutartis pardavimo vietoje pasirašyti siūlantys kreditoriai ne visada gauna pakankamą informaciją, nes susikerta siekiai parduoti prekę ar paslaugą ir laikytis teisinių įpareigojimų). Todėl vartotojų kreditingumas ne visada įvertinamas pakankamai nuodugniai.

4.6. Sąvoka „svarbesnis padidinimas“, atsižvelgiant į pareigą įvertinti vartotojo kreditingumą (8 straipsnio 2 dalis)

8 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad prieš bet kokį svarbesnį bendros kredito sumos padidinimą kreditorius įvertintų vartotojo kreditingumą. Trys valstybės narės (Bulgarija, Slovėnija ir Švedija) paaiškino, ką reiškia „svarbesnis padidinimas“, patvirtindamos specialią ribinę vertę, kurią pasiekus kreditorius privalo įvertinti vartotojo kreditingumą.

Vertindami teigiamą poveikį, suinteresuotieji subjektai Slovėnijoje mano, kad patikslinus šią sąvoką sumažėjo visoms kredito sutartį pasirašiusioms šalims kylančios rizikos lygis ir užtikrinama, kad su visais vartotojais būtų elgiamasi vienodai. Bulgarijoje suinteresuotieji subjektai atkreipė dėmesį į tai, kad faktiškai kreditingumas vertinamas neatsižvelgiant į teisės aktuose nustatytą procentinę normą, taigi dėl paaiškinimo *status quo* nebūtinai pasikeitė. Švedijoje dauguma suinteresuotųjų šalių nežinojo apie sąvokos „svarbesnis padidinimas“ paaiškinimą, todėl negalėjo pateikti informacijos apie jo poveikį.

4.7. Sąvoka „didelis viršijimas“ (18 straipsnio 2 dalis)

18 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad didelio viršijimo, trunkančio ilgiau nei mėnesį, atveju kreditoriai nedelsdami popieriuje ar kitoje patvarioje laikmenoje parengtame pranešime pateiktų vartotojams tam tikrą informaciją. Trys valstybės narės (Belgija, Jungtinė Karalystė

ir Rumunija) patikslino, ką reiškia „didelis viršijimas“ (Belgija ir Rumunija patvirtino specialias ribines vertes).

Manoma, kad šio termino patikslinimas turėjo teigiamą poveikį vartotojų apsaugai Belgijoje (dėl teisinio aiškumo ir kreditoriui, ir vartotojui, dėl kurio lengviau laikytis reikalavimų, ir dėl psichologinės ribos, sukurtos nustačius konkrečią sumą, kiek gali siekti viršijimas) ir Rumunijoje (dėl paprastumo ir teisinio aiškumo, siejamo su nacionalinės teisės aktuose numatytu kiekybiniu rodikliu, kuris yra itin naudingas mažiau finansiškai raštingiems vartotojams).

5. 2 STRAIPSNIO 2 DALIES C PUNKTE NUSTATYTŲ RIBINIŲ VERČIŲ IR KOMPENSACIJAI DĖL IŠANKSTINIO GRĄŽINIMO APSKAIČIUOTI TAIKOMŲ RIBINIŲ VERČIŲ IR PROCENTINIŲ NORMŲ ATITIKTIS VARTOJIMO KREDITO RINKOMS[19]

2 straipsnio 2 dalies c punkte apribojama direktyvos taikymo sritis – direktyva taikoma kredito sutartims, pagal kurias suteikiamo kredito bendra suma yra didesnė nei 200 EUR ir mažesnė nei 75 000 EUR[20]. Apklausti suinteresuotieji subjektai nepateikė aiškaus atsakymo, ar šios ribinės vertės tinkamos.

Nors, remiantis nacionalinių skolintojų asociacijų atsakymais, mažesnioji ribinė vertė yra svarbi, nes taip skolintojai gali pigiai teikti nedideles paskolas, dauguma vartotojų apsaugos tarnybų palaiko ribinių verčių panaikinimą. Ribinių verčių panaikinti nesiūlančios vartotojų apsaugos tarnybos daugiausia yra iš valstybių narių, kurios VKD vartojimo kreditams taiko neatsižvelgdamos į jų sumą. Kita vertus, skolintojų apklausos duomenimis, kai kurie skolintojai pageidautų, kad mažesnioji ribinė vertė būtų padidinta, o didesnioji – sumažinta. Tačiau du skolintojai pritaria didesniosios ribinės vertės padidinimui.

Dėl ribinių verčių, taikomų kompensacijai dėl išankstinio grąžinimo apskaičiuoti, atsakymus pateikę keli suinteresuotieji subjektai nenurodė jokio poveikio atitinkamoms jų teikiamo kredito rinkoms. Dėl kompensacijos procentinių normų atsiliepimų negauta.

6. DIREKTYVOS POVEIKIS VARTOJIMO KREDITO RINKOMS[21]

6.1. Vartojimo kredito rinkos dydis

Dėl finansų krizės namų ūkiai mažino su vartojimo kreditais susijusius savo įsiskolinimus, o skolintojai sugriežtino savo skolinimo kriterijus, taigi negrąžinta su vartojimo kreditais susijusi skola sumažėjo nuo 9,1 proc. BVP 2009 m. iki 8,2 proc. 2011 m. pabaigoje. Šis bendras rodiklis[22] apima didelę vartojimo kreditų apimties įvairovę ES: vidutinė negrąžinta suma 2011 m. pabaigoje buvo nuo 212 EUR vienam gyventojui Lietuvoje iki 4 111 EUR Kipre. Kipre taip pat didžiausia vartojimo kreditų dalis, palyginti su BVP (19 proc.), o po šios šalies eina Graikija (15 proc.), Vengrija (14 proc.), Jungtinė Karalystė (14 proc.), Bulgarija (12 proc.), Rumunija (11 proc.), Airija (11 proc.) ir Lenkija (10 proc.). Mažiausia dalis yra Lietuvoje, Liuksemburge, Estijoje ir Latvijoje (mažiau nei 5 proc.).

19 Šis skyrius parengtas remiantis IPSOS ir „London Economics“ atliktu vartojimo kredito rinkos veikimo Europoje tyrimu.

20 Ateityje Direktyva 2008/48/EB su pakeitimais, padarytais Direktyva dėl kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto (OL L 60, 2014 2 28), bus taikoma kredito sutartims, kurių tikslas – gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto renovacija ir pagal kurias suteikiamo kredito bendra suma yra didesnė nei 75 000 EUR.

21 Šis skyrius parengtas remiantis IPSOS ir „London Economics“ atliktu vartojimo kredito rinkos veikimo Europoje tyrimu.

22 Duomenys gauti iš ECRI duomenų bazės, į kurią daugelyje šalių neįtraukiami kreditoriai, kurie yra ne pinigų finansinės įstaigos (indėlius priimantys bankai). Todėl faktiškai vartojimo kredito rinka yra didesnė, nei nurodoma.

Nepaisant to, kad padėtis įvairiose šalyse labai skiriasi, taip pat esama įrodymų, jog 2000–2011 m. negrąžinto vartojimo kredito lygis vienam gyventojui vienodėjo, nors ir lėtai. Taigi vartojimo kreditas vienam gyventojui sparčiau didėja valstybėse narėse, kuriose vartojimo kredito lygis anksčiau buvo žemas, nei valstybėse narėse, kuriose šis lygis jau yra aukštas.

Vartojimo kreditą teikiant užsienio valiuta, kaip yra įprasta kai kuriose valstybėse narėse, daugiausia nepriklausančiose euro zonai, vartotojams kyla papildoma rizika. Pavyzdžiui, užsienio valiuta suteiktų vartojimo kreditų santykis su visais vartojimo kreditais tolydžio didėjo Lietuvoje: nuo vos 3 proc. 2004 m. pradžioje iki 45 proc. 2012 m. liepos pabaigoje. Iš euro zonos valstybių narių tik Austrija pranešė apie užsienio valiuta teikiamus vartojimo kreditus. Tačiau didelę dalį užsienio valiuta teikiamų kreditų sudaro nuosavo būsto įkeitimo paskolos, t. y. vartojimo paskolos, užtikrintos hipoteka, kaip yra įprasta daugelyje Rytų ir Vidurio Europos valstybių narių, arba būsto paskolomis. Santykiai taip pat nepastovūs, nes keičiasi valiutos kursas.

Per finansų krizę bendra vartojimo kreditų vertė keliose valstybėse narėse pastaraisiais metais mažėjo. Nors tai sutapo su VKD priėmimo ir įgyvendinimo datomis, didžioji dauguma skolintojų apklausos[23] respondentų teigė nepajutę, kad VKD priėmimas ir perkėlimas į nacionalinę teisę būtų paveikęs jų suteiktų naujų kreditų apimtį. Vis dėlto nemažai skolintojų nurodė, kad VKD turėjo įtakos jų teikiamiems naujiems kreditams nacionaline valiuta. Iš pastebėjusiųjų poveikį kai kurie jį vertino teigiamai, o kiti – neigiamai.

6.2. Vartojimo kredito rinkos struktūra ir nacionalinėse rinkose parduodamų kredito produktų įvairovė

Atliekant reguliuotojų ir nacionalinių skolintojų asociacijų apklausas prašyta pateikti nekilnojamuoju turtu neužtikrintų vartojimo kreditų didžiausių teikėjų sąrašą, kuriame jie būtų suskirstyti į kredito įstaigas ir specializuotus skolintojus. Per šias apklausas surinkta informacija yra neišsami, taigi dėl to, kad nėra informacijos apie specializuotų skolintojų veiklą, nereikėtų manyti, kad specializuotų skolintojų veikla vykdoma vangiai. Santykinė kredito įstaigų (t. y. bankų) ir specializuotų skolintojų svarba teikiant vartojimo kreditus ES skiriasi. Vartotojų apklausos[24] duomenys rodo, kad specializuoti skolintojai aktyviausiai veikia Italijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje.

Šiuo metu patikimų vartojimo kredito rinkos koncentracijos duomenų nėra, o reguliuotojų ir nacionalinių skolintojų asociacijų atsakymai nepadėjo geriau suprasti šio klausimo. Europos Centrinio Banko (ECB) duomenimis[25], rinkos koncentracijos lygiai Estijoje, Nyderlanduose ir Suomijoje gali būti laikomi aukštais. Rinkos koncentracija ilgainiui, regis, kinta nevienodai: Estijoje ji sumažėjo, o Nyderlanduose ir Suomijoje – padidėjo. Visose kitose valstybėse narėse, rodos, taip pat nėra bendros rinkos koncentracijos kitimo krypties, o bendras ES vidutinis indeksas šiek tiek padidėjo, tačiau tebėra konkurencingas.

Visi reguliuotojai, nurodę įvairius jų šalyje teikiamus ir nacionalinėje rinkoje parduodamus kredito produktus (10 iš 20)[26], teigia, kad sąskaitos lėšų pereikvojimas jų šalyje yra įprastas arba labai įprastas ir kad tokia galimybė suteikiama daugiausia šalies mastu ir nacionaline valiuta. Tai taip pat pasakytina apie kredito korteles ir asmenines paskolas. Tačiau reikėtų

---

23 Vykdytos „Ipsos“ ir „London Economics“ atliktame vartojimo kredito rinkos veikimo Europoje tyrime.

24 Atliktos „Ipsos“ ir „London Economics“.

25 Koncentracija matuojama taikant Herfindahlo ir Hirschmano indeksą, grindžiamą visu bankų turtu.

26 Belgijos, Čekijos, Estijos, Jungtinės Karalystės, Lietuvos, Liuksemburgo, Portugalijos, Slovakijos, Švedijos ir Vokietijos.

atkreipti dėmesį į tai, kad kredito ir atidėtojo debeto kortelių (angl. *charge card*) apibrėžtis nebūtinai vienoda visose šalyse. Pavyzdžiui, Prancūzijoje atidėtojo debeto kortelės dažnai vadinamos kredito kortelėmis.

Vertinant, kiek kredito produktų parduodama kiekvienos šalies rinkoje, Slovakijos reguliuotojas kaip įprastus ar labai įprastus išvardijo 19 (iš 20), o reguliuotojas iš Jungtinės Karalystės – 16 kredito produktų. Mažiausias teikiamų produktų skaičius nustatytas Vokietijoje ir Liuksemburge: reguliuotojas nurodė, kad ten įprasti ar labai įprasti yra atitinkamai tik septynių ir aštuonių tipų kreditai.

Specializuotų skolintojų teikiamas paskolas (apskritai) kaip įprastas ar labai įprastas nurodė tik Jungtinės Karalystės skolintojų asociacijos. Taip pat Jungtinėje Karalystėje įprastos ar labai įprastos specializuotų skolintojų teikiamos kitą atlyginimo mokėjimo dieną mokėtinos paskolos. Vengrijos skolintojų asociacija taip pat teigia, kad Vengrijoje įprastos užsienio valiuta užsienio įstaigų teikiamos kitą atlyginimo mokėjimo dieną mokėtinos paskolos.

6.3. Kliovimasis vartojimo kreditu ES

Kliovimąsi kreditu vartotojų kasdienių poreikių tenkinimui finansuoti galima kiekybiškai įvertinti pagal kredito srauto ir namų ūkio išlaidų santykį. Šis santykis rodo, kokia metinių išlaidų dalis finansuojama iš kredito. Jeigu vartotojai grąžina daugiau kredito, nei paima naujo, šis santykis gali būti ir neigiamas, o tai rodo, kad vartotojai sumažino savo negrąžintą skolą. Vartojimo kreditu įvairiose valstybėse narėse kliaunamasi labai nevienodai.

Prieš prasidedant krizei visose valstybėse narėse, išskyrus Vokietiją, vartojimo kreditas, palyginti su namų ūkio išlaidomis, didėjo. Po 2007 m. vartotojai keliose valstybėse narėse sumažino savo kliovimąsi kreditu: daugiausia Airijoje (–1,4 proc.), Ispanijoje (–1,3 proc.) ir Jungtinėje Karalystėje (–1,2 proc.). Po 2007 m. iš visų valstybių narių tik Vokietijoje ir Slovakijoje vartojimo kreditu kliautasi labiau nei anksčiau.

6.4. Tarpvalstybinių kreditų teikimas

Tik 11 iš 20 atsakymus pateikusių reguliavimo įstaigų pateikė bendro pobūdžio duomenų apie jų šalyse suteiktus kreditus, o, svarbiausia, tarpvalstybinių kreditų dalį nurodė tik trys respondentai. Apklausos respondentai pareiškė, kad tarpvalstybiniai kreditai jų šalyje neaktualūs arba kad suteiktų tarpvalstybinių kreditų apimtis yra labai menka. Tik šeši iš 50 apklausoje dalyvavusių skolintojų nurodė skolinantys kitose valstybėse. Trys iš tų respondentų teigia kitose valstybėse skolinantys per filialus, du – per patronuojamąsias įmones, o vienas skolina tiesiogiai. Tarp duomenis pateikusių subjektų vidutinė tarpvalstybinių kreditų procentinė dalis, palyginti su visa kreditų apimtimi, yra 1,43 proc.

Vartotojų apklausos duomenimis, vartotojai kitose valstybėse skolinasi santykinai retai, tačiau gerokai dažniau, nei nurodyta ankstesniuose tyrimuose (maždaug 5 proc.). Įvairiose valstybėse narėse tarpvalstybiniu mastu skolinamasi labai skirtingai. Austrijoje šis rodiklis beveik lygus nuliui (0,2 proc.), o Slovakijoje kitų valstybių narių įstaigos yra išdavusios maždaug ketvirtadalį (23 proc.) skolininkų turimų naujausių kredito produktų[27]. Iš kitos valstybės narės skolintojo dažniau skolinasi didesnes pajamas gaunantys asmenys.

[27] Vis dėlto gali būti, kad kai kurie respondentai klaidingai suprato tarpvalstybinio kredito sąvoką ir šiai kategorijai priskyrė jų šalyje registruotų, tačiau užsieninį pavadinimą turinčių bankų teikiamas paskolas arba užsienio valiuta teikiamus kreditus.

Paprašyti nurodyti galimas kliūtis teikti kreditą ir skolintis kitose valstybėse, dauguma skolintojų neįvardijo, kokio tipo kliūtys jiems sutrukdė patekti į kitą ES vartojimo kredito rinką, tačiau kai kurie jų nurodė, kad patekti į rinką trukdė tai, kad jie negalėjo gauti kokybiškos informacijos apie kreditus, arba kad jų produktas nepritaikytas parduoti kitose valstybėse. Kituose atsakymuose nurodytas „likvidumas“, „reikalavimų laikymasis prireikus imantis teisinių veiksmų“, „finansavimo išlaidų skirtumai įvairiose šalyse“, „sunkumai išieškoti negrąžintas sumas bylinėjantis“, taip pat „su kultūra ir kalba susijusios kliūtys“.

6.5. Panašių kredito produktų kainų skirtumai šalyse ir tarp šalių

ECB duomenimis, 2009–2013 m. bendros kredito kainos metinė norma sumažėjo visose valstybėse narėse, išskyrus septynias (Slovakiją, Vengriją, Estiją, Latviją, Lietuvą, Čekiją ir Bulgariją), o labiausiai sumažėjo (3,2 procentinio punkto) Rumunijoje. Deja, neįmanoma įvertinti, ar taikomą bendros kredito kainos metinę normą kaip nors paveikė direktyva, nes jos perkėlimas į nacionalinę teisę sutapo su finansų krize.

Vartojimo kredito kaina įvairiose šalyse labai skiriasi. Pavyzdžiui, bendros kredito kainos metinė norma yra nuo 6 proc. ar dar mažiau keliose euro zonos šalyse iki 35 proc. keliose Vidurio Europos valstybėse narėse. Tačiau dėl finansų krizės visoje ES gerokai sumažintos centrinių bankų palūkanų normos. 2003–2012 m. vartojimo kreditų palūkanų normų (centrinių bankų taikomų grynųjų normų) konvergencija tarp ES šalių, regis, vyko priimtinu greičiu.

Skirtingose šalyse ir vienoje šalyje teikiamų panašių kredito pasiūlymų bendros kredito kainos metinės normos skirtumų analizė atlikta remiantis slaptųjų pirkėjų surinktomis spausdintomis reklamomis ir „London Economics“ surinktomis reklamomis internete. Bendros kredito kainos metinė norma buvo nurodyta 80 proc. visų surinktų reklamų.

Nustatyta, kad brangiausi – specializuotų skolintojų reklamuojamų asmeninių paskolų pasiūlymai: jų bendros kredito kainos metinės normos vidurkis buvo 80 proc. Tai nekelia nuostabos, nes specializuoti skolintojai dažnai teikia itin trumpalaikes paskolas, kurioms taikoma didelė palūkanų norma. Nustatyta, kad pasiūlymai, kurių reklamoje pateikta išsamesnė informacija, yra pigesni.

Bendros kredito kainos metinė norma apima visas su kreditu susijusias išlaidas, įskaitant ne tik kredito palūkanų normą, bet ir visus kitus mokesčius. Taigi bendros kredito kainos metinės normos ir kredito palūkanų normos skirtumas rodo, kiek vartotojas turi sumokėti papildomų mokesčių. Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje bendros kredito kainos metinės normos ir kredito palūkanų normos skirtumas yra didžiausias, o Islandijoje ir Liuksemburge visose išnagrinėtose reklamose pateiktos kredito palūkanų normos atitinka nurodytą bendros kredito kainos metinę normą. Visoje ES asmeninių paskolų bendros kredito kainos metinės normos ir kredito palūkanų normos skirtumas apskritai yra didžiausias (beveik 7 procentiniai punktai), o automobilio paskolų ir atidėtojo mokėjimo skirtumai mažiausi: atitinkamai 2,5 ir 3,8 procentinio punkto.

7. DIREKTYVOS POVEIKIS VARTOTOJŲ APSAUGAI[28]

Prieš nagrinėjant, kaip skolintojai vykdo direktyva nustatytus įpareigojimus, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, pasak apklausoje dalyvavusių reguliuotojų, visi ar bent dauguma skolintojų

[28] Šis skyrius parengtas remiantis IPSOS ir „London Economics“ atliktu vartojimo kredito rinkos veikimo Europoje tyrimu.

žino apie jiems taikomus bendruosius įpareigojimus. Pusė reguliuotojų taip pat nurodė nesiėmę jokių vykdymo užtikrinimo veiksmų dėl to, kad skolintojai nevykdė jiems nustatytų įpareigojimų. Tik 20 proc. apklausoje dalyvavusių reguliuotojų yra tekę tai daryti 2010 ir 2011 m. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tik 70 proc. reguliuotojų patikrino, ar skolintojai iš tiesų vykdo jiems nustatytus įpareigojimus savo klientams.

7.1. Informacijos teikimo reikalavimų laikymasis reklamavimo etapu

Pagal 4 straipsnį, reklamuojant vartojimo kredito produktus, tipiniame pavyzdyje turi būti pateikta visa atitinkama informacija. Šis reikalavimas netaikomas reklamoms, kuriose nepateikiama jokios informacijos apie kainą, o kai kuriose valstybėse narėse – reklamoms, kuriose nurodoma tik bendros kredito kainos metinė norma. Todėl toliau nagrinėjamos tik tos reklamos, kuriose nurodoma bet kokia skolinimosi kaina, išskyrus bendros kredito kainos metinę normą. Kadangi skirtingų tipų vartojimo kreditams taikomi skirtingi informacijos teikimo reikalavimai, kiekvieno kreditų tipo atitikties lygis turi būti analizuojamas atskirai. Iš nagrinėtos imties tik 22 proc. reklamų, kuriose pateikta kokios nors finansinės informacijos, atitiko visus informacijos teikimo reikalavimus. Kai kuriose šalyse informacijos teikimo reikalavimus atitiko visos tam tikrų produktų reklamos, o kitose šalyse taip nebuvo. Lyginant įvairių tipų reklamas nustatyta, kad su kredito kortelėmis susijusiose reklamose neabejotinai pateikiama mažiausiai išsami informacija, o reikalavimus geriausiai atitiko automobilio paskolų reklamos.

4 straipsnyje taip pat reikalaujama, kad tipinė informacija būtų pateikiama aiškiai, tiksliai ir pastebimai. Išnagrinėjus reklamas paaiškėjo, kad įvairiose valstybėse narėse ir su įvairiais vartojimo kredito produktais susijusių aiškumo reikalavimų laikomasi labai nevienodai. Lyginant reklamų įvertinimą, Nyderlandai buvo tarp penkių pirmųjų šalių pagal kiekvieną tipinės informacijos kriterijų. Vidutiniškai visi keturi vartojimo kreditų tipai įvertinti 5,5 iš 8. Su automobilio paskolomis susijęs intervalas yra didžiausias, o pačios neaiškiausios reklamos yra Estijoje – jos vidutiniškai pelnė vos 1 iš 8 balų. Taip prastai įvertinti tik atidėtieji mokėjimai Bulgarijoje. Ir šiuo atveju reklamos Nyderlanduose yra nuosekliai geros ir geriausiai įvertintos tiek kredito kortelių, tiek asmeninių paskolų srityse. Vis dėlto nė viena valstybė narė negavo aukščiausio – 8 iš 8 – įvertinimo.

Neatsižvelgiant į skolintojo tipą, kredito tipą ar priemonę pasiekti vartotojams, daug reklamų apskritai neatitinka kelių direktyvoje nustatytų reikalavimų, o vartotojams dėl to be reikalo tampa sudėtinga palyginti pasiūlymus. Ši padėtis rodo, kad reikia griežtinti vykdymo užtikrinimą šiuo klausimu.

7.2. Su bendros kredito kainos metine norma ir tipiniu pavyzdžiu susijusių informacijos teikimo reikalavimų laikymasis

Tik 73 proc. visų reklamų, kuriose nurodyta skolinimosi kaina, pateiktas tipinis pavyzdys. Šiuo atžvilgiu ypač prastos kredito kortelių reklamos. Daugelyje jų nurodomas metinis kortelės mokestis, tačiau tipinis pavyzdys nepateikiamas. Kadangi metiniai mokesčiai yra kredito kortele besinaudojančių vartotojų mokamos skolinimosi kainos dalis, tipinis pavyzdys turėtų būti įtrauktas į tokias reklamas.

Vis dėlto kelios valstybės narės pasiekė puikių rezultatų – tipinis pavyzdys pateikiamas 100 proc. tam tikros kategorijos reklamų. Siekiant įvertinti tokias reklamas, kuriose pateikiamas tipinis pavyzdys ir visa reikiama informacija, naudotasi Komisijos interneto

svetainėje[29] esančiu imitatoriumi rezultatams palyginti su tipiniame pavyzdyje nurodyta bendros kredito kainos metine norma. Šiek tiek mažiau nei pusėje visų reklamų, kuriose pateikta pakankamai informacijos bendros kredito kainos metinei normai apskaičiuoti, imitatoriumi nustatyta bendros kredito kainos metinė norma neatitiko reklamoje skelbiamos bendros kredito kainos metinės normos. Vidutinis nurodytos ir imitatoriumi nustatytos bendros kredito kainos metinės normos skirtumas buvo 0,35 procentinio punkto. Airijoje, Austrijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose išanalizuota bendros kredito kainos metinė norma visais atvejais atitiko apskaičiuotąją imitatoriumi, o tipiniame pavyzdyje buvo pateikta visa informacija, kurios reikia bendros kredito kainos metinei normai gauti.

7.3. Informacijos teikimo reikalavimų laikymasis prieš sudarant sutartį

Ar pateikiama visa informacija ir ar ji teisinga?
5 straipsnyje nurodoma, kokio tipo informaciją kreditorius prieš sudarant sutartį turi pateikti vartotojui likus pakankamai laiko iki kredito sutarčiai arba pasiūlymui tampant privalomiems vartotojui. Ši informacija skirta padėti vartotojui priimti pakankama informacija pagrįstą sprendimą, nes taip jis gali lengvai palyginti kelis kredito pasiūlymus. Remiantis 5 straipsniu, visi informacijos teikimo prieš sudarant sutartį reikalavimai yra įvykdyti, jei vartotojas gauna Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą formą.

Per slaptųjų pirkėjų tyrimą sunkiausia buvo gauti pasiūlymus. Keliose šalyse slaptųjų pirkėjų paprašyta sutikti, kad būtų atlikta jų kreditų patikra, prieš jiems faktiškai suteikiant išsamią informaciją apie jų prašomą kreditą. Dėl to buvo sunkiau atrinkti slaptuosius pirkėjus, ypač Vokietijoje, Latvijoje, Nyderlanduose, Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Danijoje. Be to, keliais atvejais pirkėjams nepateikta jokio pasiūlymo, nes pasiūlymai teikiami tik esamiems konkretaus skolintojo klientams.

Daugumos slaptųjų pirkėjų kreditoriai neinformavo apie jų kaip vartotojų teises, visų pirma teisę atsisakyti sutarties per pirmąsias 14 dienų (apie šią teisę vidutiniškai informuota maždaug 11 proc. pirkėjų) ir teisę būti nedelsiant informuotiems, jei kredito paraiška yra atmesta atlikus patikrinimą duomenų bazėje (apie jų teises informuota mažiau kaip 30 proc. pirkėjų). 80 proc. pirkėjų nebuvo paaiškinta, kaip apskaičiuota bendros kredito kainos metinė norma. Apskritai slaptųjų pirkėjų tyrimo rezultatai rodo, kad VKD nustatytų informacijos teikimo prieš sudarant sutartį reikalavimų labai dažnai nesilaikoma, tačiau, vertinant pozityviau, tik 15 proc. slaptųjų pirkėjų nenurodytas palūkanų normos lygis ir tik 16 proc. nepranešta, ar palūkanų norma yra fiksuotoji, ar kintamoji. Galiausiai, netgi paraginę, Europos tipinės informacijos apie vartojimo kreditą formą gavo tik maždaug pusė pirkėjų.

Geriausią įvertinimą už tai, kad prieš sudarant sutartį teikia tinkamą informaciją apie automobilio paskolas, gavo Vokietija ir Slovėnija, apie kredito korteles – Lenkija ir Portugalija, o apie asmenines paskolas – Slovėnija ir Portugalija. Už automobilio paskolas prasčiausiai įvertintos Estija ir Liuksemburgas. Kredito kortelių srityje blogiausią įvertinimą gavo Liuksemburgas, po jo – Danija. Danijos rezultatai prasčiausi ir asmeninių paskolų srityje. Apskritai prasčiausiai įvertintos Estija, Švedija, Liuksemburgas, Austrija ir Danija. Be to, esama aiškių skirtumų tarp įvairių kredito produktų, o kredito kortelės vertinamos blogiausiai.

Paaiškinimai. Ar kredito teikėjai siekia paaiškinti kredito sąlygas skolininkams?

[29] http://ec.europa.eu/consumers/index_en.htm

Teikti informaciją nepakanka, jei teikiama informacija yra neaiški ir nesuprantama, o kreditorius nenori ir negali tinkamai paaiškinti sąlygų. Pagal 5 straipsnio 6 dalį kreditoriai ir, jei taikoma, kredito tarpininkai turi vartotojui pateikti pakankamai paaiškinimų. Slaptųjų pirkėjų tyrime subjektų klausta, ar jų kreditoriai užtikrino, kad jie gautų visą informaciją, kurios reikia sprendimui dėl paskolos ar kredito kortelės priimti. Dauguma visų tipų kredito teikėjų išlaikė šį bandymą (53–61 proc.). Vis dėlto daugiau kaip pusėje nagrinėtų šalių taip nėra. Maltos rezultatai itin prasti: vos 24 proc. slaptųjų pirkėjų nurodė, jog manė turį visą reikiamą informaciją sprendimui priimti. Geriausius rezultatus pasiekusios valstybės narės – Kipras, Italija ir Vokietija (atitinkamai 79, 77 ir 71 proc.).

Per slaptųjų pirkėjų tyrimą negauta aiškių įrodymų, kad kredito teikėjai savo paaiškinimus pritaikytų prie skolininkų poreikių ar išsilavinimo lygio. Tačiau didelė dalis kreditorių (visų tipų kreditų) prašo informacijos apie būsimo skolininko užimtumą, pajamas ir būsto nuosavybės teises.

Maždaug 60 proc. vartotojų apklausos respondentų dėl informacijos kreipėsi tik į vieną skolintoją, dažniausiai savo banką. Beveik 9 iš 10 vartotojų laikėsi nuomonės, kad kreditoriai, į kuriuos kreipėsi, buvo atviri ir sąžiningi, o skolintojų jiems pateikta informacija suprantama ir aiški. Ši nuomonė, neatitinkanti slaptųjų pirkėjų nustatyto fakto, kad jiems pateikta ne visa informacija, regis, rodo, kad paprastas skolininkas ne visai žino, kokią informaciją turėtų gauti.

Apklausa rodo, jog dėl tam tikrų demografinių ypatybių gerokai didesnė tikimybė, kad vartotojams bus suteikti jų prašomi paaiškinimai. Daug labiau tikėtina, kad paaiškinimų sulauks moterys, taip pat pagyvenę žmonės ir didesnes pajamas gaunantys asmenys.

7.4. Objektyvus vertinimas, kaip vartotojai supranta pateiktą informaciją[30]

Vartojimo kredito rinkos tyrime nagrinėtas ir vartotojų finansinio raštingumo klausimas. Vartotojų finansiniam raštingumui įvertinti reikia patikimo ir objektyvaus mato. Priešingai nei dėl kitų raštingumo formų, šiuo metu nėra standartizuoto ir visuotinai pripažįstamo finansinio raštingumo lygio vertinimo testo.

Siekiant įvertinti vartotojų apklausos respondentų finansinio raštingumo lygį, jų paprašyta nustatyti, katras iš dviejų kredito pasiūlymų pigesnis, remiantis informacija apie palūkanų normą ir bendros kredito kainos metinę normą, kad būtų patikrinta, ar jie žino, kas yra bendros kredito kainos metinė norma ir kaip ji susijusi su palūkanų norma. Teisingai atsakė mažiau kaip 40 proc. respondentų, o tai objektyviai reiškia, kad daugelis vartotojų nesupranta jiems pateikiamos informacijos apie bendros kredito kainos metinę normą (ir jos santykio su palūkanų norma). Šis rezultatas rodo, kad 60 proc. vartotojų iš esmės nesupranta, kas yra bendros kredito kainos metinė norma ir kaip ją taikyti, taigi galima manyti, jog jų finansinio raštingumo lygis gana žemas.

Tai, kad vartotojai turi teisę anksčiau grąžinti kreditą ir atsisakyti sutarties per pirmąsias 14 dienų po jos pasirašymo, yra svarbu, tačiau tam, kad šios teisės turėtų pageidaujamą poveikį, vartotojai taip pat turi apie jas žinoti. Nežinodami apie šias teises, vartotojai gali klaidingai manyti esą įpareigoti laikytis sutarties nuo jos pasirašymo akimirkos iki nurodytos pabaigos datos. Tai labai trukdytų vartotojams suteikti galių ir kenktų vartotojų apsaugai ir konkurencijai rinkoje. Žinojimas apie išankstinio grąžinimo ir sutarties atsisakymo teises

[30] Grindžiamas per vartojimo kredito rinkos tyrimą atlikta apklausa.

skiriasi atsižvelgiant į socialines ir demografines ypatybes. Kaip ir numatyta, finansiškai raštingesni respondentai taip pat geriau žinojo apie kiekvieną teisę. Be to, visą darbo laiką dirbantys respondentai geriau žinojo apie savo teisę kreditą grąžinti anksčiau, bet ne apie savo teisę atsisakyti sutarties.

Vartotojų žinios apie jų pačių kredito sutarčių finansines sąlygas yra nevienodos. 64 proc. apklausoje dalyvavusių skolininkų žinojo, ar jų sutartyje nurodyta bendros kredito kainos metinė norma, 84 proc. žinojo, kokio tipo palūkanų norma taikoma (t. y. fiksuotoji ar kintamoji), o 74 proc. žinojo, ar dėl išankstinio grąžinimo gali būti taikomos sankcijos. Kad prieš sudarant sutartį kreditoriai turi pateikti informacijos apie teises kreditą grąžinti anksčiau ir atsisakyti sutarties per pirmąsias 14 dienų po jos pasirašymo, žinojo atitinkamai 73 ir 71 proc. vartotojų apklausos dalyvių, nors žinojimo lygis valstybėse narėse labai skiriasi.

7.5. Teisė atsisakyti sutarties ir išankstinio grąžinimo teisė

Kaip dažnai vartotojai atsisako kredito sutarčių iki teisės aktais nustatyto termino?
14 straipsnyje nustatyta, kad vartotojams turi būti suteikiamas 14 kalendorinių dienų terminas, per kurį jie, nenurodę priežasties, gali atsisakyti kredito sutarties. Ypač atsižvelgiant į agresyvią rinkodarą ir pardavimo taktiką, šis svarstymo laikotarpis yra svarbi vartotojų apsaugos priemonė. Be to, tai padeda padidinti konkurenciją rinkoje, nes per pirmąsias 14 dienų po kredito sutarties pasirašymo vartotojai vis dar gali rinktis konkurencingesnį pasiūlymą.

Vartotojų apklausos duomenimis, tik labai nedaug skolininkų – maždaug 1 proc. – mėgina atsisakyti sutarties per 14 dienų po jos pasirašymo. Iš jų 42,2 proc. to padaryti nepavyko. Svarbu atsižvelgti į tai, kad kai kurie respondentai sutartis pasirašė galbūt iki įsigaliojant direktyvai.

Kaip dažnai vartotojai kreditą grąžina anksčiau ir kaip ketinimus kreditą grąžinti anksčiau veikia tai, kad taikoma kompensacija?
16 straipsnyje nustatyta, kad vartotojas turi teisę „įvykdyti visus arba dalį savo įsipareigojimų pagal kredito sutartį“. Šios teisės nauda dvejopa: pirma, taip vartotojai įgyja daugiau galių ir geriau užtikrinama jų apsauga, todėl vartotojai gali laisviau tvarkyti savo finansus; antra, tai svarbi konkurencingos kredito rinkos dalis, nes vartotojams sudaromos sąlygos sukeisti sutartis, jei kitur pateikiamas palankesnis kredito pasiūlymas.

Įrodymai, kaip dažnai vartotojai anksčiau grąžina gautą kreditą, nesutampa. Skolintojai ir vartotojų asociacijos praneša, kad tai įvyksta gana retai, o vartotojų apklausa parodė, kad anksčiau grąžinti kreditą mėgino beveik ketvirtadalis visų respondentų ir 86 proc. jų pavyko. Tačiau šie suvestiniai skaičiai slepia didelius padėties skirtumus tarp valstybių narių ir susijusius su skirtingų tipų vartojimo kreditais. Vartotojų apklausoje taip pat gauta tvirtų įrodymų, kad anksčiau grąžinti kreditą labiau linkę finansiškai raštingesni ir jaunesni respondentai.

7.6. Pasitenkinimas, problemos ir skundai

Vartotojų apklausos duomenimis, 9 proc. visų vartotojų per pastaruosius penkerius metus kilo su kredito sutartimi ar kreditoriumi susijusių problemų. Tačiau rezultatai rodo, kad padėtis įvairiose šalyse labai skiriasi. Atsižvelgiant į socialines ir demografines ypatybes nustatyta, kad vyresniems respondentams su jų kredito sutartimis susijusių problemų kildavo gerokai

rečiau. Apskritai daugiausia skųstasi dėl mokesčių, teisės atsisakyti sutarties ir teisės kreditą grąžinti anksčiau.

Vis dėlto tik trečdalis vartotojų, kuriems kilo problemų, teigė pateikę skundą. Vartotojų problemoms spręsti taikomos kelios procedūros: kreipiamasi į trečiąsias šalis, pvz., vartotojų apsaugos tarnybas ir ombudsmeną, arba tiesiogiai į kreditorių. Vidutiniškai išspręsta 41 proc. kreditoriams ir 28 proc. trečiosioms šalims nurodytų problemų. Iš 20 vartotojų, kurių problema išspręsta tik iš dalies, tolesnių veiksmų ėmėsi vos 8.

Apskritai esama įrodymų, kad vartotojai tapo labiau patenkinti suteikiama informacija ir išankstinio grąžinimo bei sutarties atsisakymo teisėmis. Ypač skolintojai, vartotojų apsaugos tarnybos ir ombudsmenas pastebi, kad pasitenkinimas didėja. Vartotojų asociacijos teigia nepastebėjusios jokių teigiamų vartotojų pasitenkinimo pokyčių, išskyrus vieną asociaciją, kuri pastebėjo su teise atsisakyti sutarties susijusį pagerėjimą. Skolintojai ir skolintojų asociacijos sutinka, kad pasitenkinimas padidėjo. Per apklausą nustatytas gana didelis vartotojų pasitenkinimas gaunamomis paslaugomis, susijusiomis su jų turimomis paskolomis (73 proc. visiškai patenkinti), ir tiesioginio kontakto su paskolos teikėju mastu (66 proc.), tačiau vartotojai buvo gerokai mažiau patenkinti mokesčiais (36 proc.) ir pasiūlymų įvairove (48 proc.). Palankus skundų sprendimas turi didelį poveikį vartotojų pasitenkinimui kreditoriaus teikiamomis paslaugomis.

8. IŠVADOS

Reikėtų turėti omenyje, kad kai kurios valstybės narės VKD įgyvendino pasibaigus nustatytam terminui, o kelios iš jų tai padarė 2011 m. pabaigoje. Todėl kreditoriai ir vartotojai turėjo mažai laiko pritaikyti savo elgesį ir patirti visą VKD teikiamą naudą. Dėl šios priežasties buvo sunku nustatyti valstybių narių taikomų reglamentavimo galimybių poveikį.

Be to, VKD įgyvendinimas sutapo su finansų krize, kuri paveikė vartojimo kredito rinką. Kreditoriai ėmė atsargiau skolinti, o skolininkai yra labiau linkę grąžinti turimas paskolas, o ne pasirašyti sutartis dėl naujų. Dėl suprantamos reakcijos į šias išorines aplinkybes potencialus poveikis, kurį VKD galėjo turėti skolinimui tarpvalstybiniu mastu, taigi ir tvirtesnei bendrosios kredito rinkos integracijai, buvo mažesnis.

Slaptųjų pirkėjų tyrimas parodė, kad kreditoriai nesilaiko kelių VKD nuostatų. Tai pasakytina apie reklamas ir prieš sudarant sutartį pateiktiną informaciją, taip pat įpareigojimo informuoti vartotojus apie jų teises (ypač teisę atsisakyti sutarties per pirmąsias 14 dienų ir išankstinio grąžinimo teisę) laikymąsi. Slaptųjų pirkėjų tyrimas patvirtino 2011 m. rugsėjį atliktos žaibo operacijos rezultatus[31]. Vartotojų apklausa parodė, kad naudojantis tomis teisėmis vartotojams kyla problemų. Vartotojų informuotumas finansiniais klausimais tebėra nepakankamas. Be to, vartotojai mažai žino apie savo teises ir sutarčių nuostatas. Tuo atžvilgiu svarbu užtikrinti, kad kredito teikėjai savo paaiškinimus pritaikytų prie skolininkų poreikių ar išsilavinimo lygio.

Šiuo etapu neatrodo būtina keisti nei reglamentavimo galimybių taikymo srities, nei pagal VKD taikomų ribinių verčių ir procentinių normų. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad galėjo įvykti nesusipratimas dėl to, kiek valstybės narės turi galimybių rinktis taikydamos VKD. Komisija bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, kad tai būtų išaiškinta.

[31] Daugiau informacijos apie rezultatus žr. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-6_lt.htm.

Vis dėlto tam, kad VKD nustatytos garantijos būtų veiksmingos, turi būti tinkamai užtikrinamas vykdymas. Atsižvelgiant į 22 straipsnį, kuriuo valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad nacionalinių nuostatų, kuriomis įgyvendinama VKD, nebūtų galima apeiti, būtina taip pat atkreipti dėmesį į procedūras ir teisines struktūras, kuriomis siekiama apeiti nacionalines taisykles, kuriomis įgyvendinama VKD, ir vartotojų teisės aktus apskritai.

Taigi būtina toliau stebėti, kaip užtikrinamas VKD vykdymas valstybėse narėse, o pradėti reikėtų valstybių narių taikomų priežiūros procedūrų įvertinimu. Tokį įvertinimą Komisija ketina atlikti 2014 m. Be to, remdamasi kai kuriose valstybėse narėse vykusios informavimo apie VKD kampanijos vertinimo rezultatais ir kitais įrodymais, tarp jų – susijusiais su vartotojų elgesiu, Komisija gali svarstyti tolesnę veiklą informuotumo finansiniais klausimais srityje.